

Border colliens historie - bakgrunn og utvikling

Forfatter
Vidar Tangeland, Privat

Sammendrag
I Rasespesifikk Avlsstrategi (RAS) har avlsrådet beskrevet border collien sin opprinnelse og opphav - fra helt gammelt av og fram til dags dato.

Publisert
2015

Referanse
Sau og Geit 3/2015

Utskriftsdato
20.01.2025 www.fag.nsg.no

Gjeterhund:

Border colliens historie - bakgrunn og utvikling

I Rasespesifikk Avlsstrategi (RAS) har avlsrådet beskrevet border collien sin opprinnelse og opphav - fra helt gammelt av og fram til dags dato.

Rasens historie i Norge er relativt kort. Opphavet er likevel viktig for forståelsen for hvorfor vi ønsker å beholde rasen som en gjeterhund. Gammel historie beskriver hvordan rasen oppstod, mens nyere historie sier mest om hvordan rasen er blitt formet gjennom gjeterhundprøvene og avlsarbeid.

Wiston Cap ISDS31154 er den mest kjente hunden fra siste halvdel av 1900-tallet.

Border colliens far, Old Hemp ISDS9.

Gammel historie

Border collien stammer fra Storbritannia. Rasen har blitt avlet fram fra de hundetyperne gjeterne i grensetraktene mellom Skottland og England benyttet for å flytte saueflokkene sine. Det finnes bevis for typelike hunder tilbake til midten av 1500-tallet, men disse hundene hadde ikke noe spesifikt rasenavn. De gikk under navn som «shepherd's dog» og lignende.

Doctor John Caius fra England skrev i 1570 om gjeterhunden i boka *Treatise on Englishe Dogges*. Der skriver han om «*Shepherd's Dogge*», som han beskriver som «*not huge, vaste, and bigge, but of an indifferent stature and growth*»

Videre skriver han: «*This dogge, either at the hearing of his master's voyce, or at the waggin and whisteling in his fist, or at his shrill and horse hissing, bringeth the wandering weathers and straying sheepe into the selfe same place where his master's will and wishe is to have them, whereby the shepherd reapeth this benefite, namely, that with*

litle labour and no toyle or moving of his feete he may rule and guide his flocke, according to his owne desire, either to have them go forward, or stand still or to draw backward, or to turne this way, or to take that way. For it is not in Englande, as it is in Fraunce, as it is in Flaunders, as it is in Syria, as it is in Tartaria, where sheepe follow the shepherde, for heere in our country the shepherde followeth the sheepe...»

Dette høres veldig likt ut slik vi kunne beskrevet bruken av border collien i dag. Den forteller også hvordan forskjellen i arbeidsmåte allerede den gangen var tydelig, f.eks. ved at gjeterne benyttet hunder når de skulle drive saueflokkene.

Biskop med kallenavnet «Colie»

I Skottland finnes det på samme tid, i boka «*History of the Kirk of Scotland*», referanser til en biskop Alexander Forbese i David Calderwoods. Når herrene og advokatene kom ut av «rådhuset» fulgte biskop Alexander Forbese etter dem hjem, uten å være

(Foto: Cathinka Kjelstrup)

invitert. Han ble med dem inn og satte seg ved deres bord. Av den grunn fikk han kallenavnet «Colie». At han fikk dette kallenavnet tilsier at hundetypen og dens adferd var allment kjent på den tiden, i det minste i denne landsbyen.

«Shepherds dog» eller border collie

Disse tidlige beskrivelsene, som vi har vist til ovenfor, er gjort omtrent samtidig. Hunden i boka til Caiu ble ikke beskrevet som en «colie», slik hundene i Calderwoods bok gjør, men en «shepherds dog». Denne hundebeskrivelsen kan vi også se senere i historien. Navnet collie ble brukt i Skottland, men ikke i England før på 1800-tallet.

Det finnes referanser, i flere gamle tekster og bilder, til hunder som vi senere har kalt «border collie». Vi kan på bakgrunn av det si at arbeidet med å avle frem dagens border collie har pågått i flere hundre år, gjennom selektivt og gjennomtenkt avlsarbeid.

150 år gammel rase

Border collien, slik vi kjenner den i dag, ble antagelig til for ca. 150 år siden. Den oppstod trolig ved å krysse sammen individ fra flere av de gamle rasene. Det er allikevel først etter den første gjeterhundkonkurransen, som ble gjennomført i Bala i 1873, at vi ser starten på utviklingen av rasen. De hanhundene som vant disse konkurransene ble veldig populære avlshunder. Gjeterne tok med tispene sine

Border collien kan du i dag se i ulike farger og fasonger. (Foto: Cathinka Kjelstrup)

for å få dem paret med disse gode gjeterhundene. Gjennom linjeavl og avl på spesifikke egenskaper begynte rasen så smått å «raffineres».

Nyere historie

Nyere historie om border collien er ubønhørlig knyttet til den første gjeterhundprøven, holdt på Bala i 1873. Videre har Adam Telfer sin hund «Old Hemp» (Old Hemp regnes som stamfar til rasen border collie), født i 1893, hatt stor betydning. Likeledes har etableringen av ISDS i 1906 og fastsettelsen av rasenavnet border collie i 1921, som tilskrives den første sekretæren i ISDS, James A. Reid, vært avgjørende for utviklingen av rasen. Hans brennende engasjement for rasen

gjennom 32 år og hans arbeid med å skrive den første «stud-book», har hatt stor betydning for avlsutviklingen. I bøkene til James A. Reid kan vi lese om stamlinjene for de fleste av de første ISDS-registrerte hundene.

«The mother of champions»

James A. Reid var også oppdretter. Som en kuriositet kan det nevnes at han var oppdretter av Loos II 435, etterkommer av Old Hemp 9 og Tommy 16. Denne tispas har blitt kjent som «the mother of champions», siden hun var mor til mange fantastiske gjeterhunder - også til J.M. Wilsons meget kjente hund, Roy 1665.

(Foto: Cathinka Kjelstrup)

(Foto: Cathinka Kjelstrup)

Fra «loose eyed» til «strong eyed»

Den kanskje mest fremtredende og fascinerende egenskapen hos en border collie er det vi kaller «eye». Kort kan vi si at det er evnen til å fokusere på sauen med blikket, og på den måten ha kontroll over den. Vi beskriver «eye» fra «loose eyed» - hvor hunden har lite eller ikke noe av denne egenskapen - til «strong eyed» - hvor hunden kan ha så mye «eye» at den låser blikket så intenst at den har vanskelig for å bevege seg vekk fra dyra.

Eye kan beskrives som mer enn bare å fokusere blikket på sauene. Det er også måten hunden beveger seg på og dens evne til å «lese» dyra. I avlssammenheng er det viktig at dyra verken har for mye eller for lite «eye». Passe med «eye» er en egenskap som gjør hunden til en god gjeterhund. Det er forskjell mellom oppdrettere på hvor mye «eye» de foretrekker at hundene skal ha. Dette kan vi, til en viss grad, også se på forskjellen mellom avlslinjer fra ulike oppdrettere. Den dagen «eye» ikke lenger finnes hos rasen er det ikke lenger en border collie.

Det finnes faktisk referanser helt tilbake til 1800-tallet som beskriver «eye», men disse har ikke vært allment

kjent. Det første dokumenterte tilfellet var antagelig hunden til John Crozier fra Teviot Water. Crozier kom til Hawick, hvor han skulle selge sauer, med sin lille, flekkete tisper (Motled). Denne hunden hadde evnen til å fokusere blikket på dyra - «eye». Tispera var fra Northumberland, som ligger på den engelske siden i grensetraktene til Skottland. «Eye» var allikevel ikke noe man hadde noe forhold til på denne tiden, og det var få som hadde kjennskap til det. Det er rimelig å anta at dette var en egenskap som tilhørte én eller noen få hundelinjer.

«No one who saw him perform ever forgot the sensation – for sensation it was»

Border colliens far

Viktigheten av «eye» ser vi videre i den hunden som regnes som border colliens far, Old Hemp ISDS9. Han var født i 1893 og oppdretter var Adam Telfer fra Northumberland. Old Hems far var Roy, en trefarget hannhund som jobbet oppreist - fri i bevegelsene og med lite eller ingen

«eye». Mora var Meg, en liten tisper som var nesten helt svart, med mye «eye» (stiff eyed) og stil (lav krypende gange). Deres beste egenskaper ble forent i Old Hemp, og han ble viden kjent som en spesielt god hund. En hund som instinktivt visste hva han skulle gjøre - omtrent uten å måtte trenes.

Old Hemp ISDS9 hadde en styrke og ro som få hadde sett hos en gjeterhund tidligere. Dette førte til at sauene han jobbet med ble mindre stresset og arbeidet gikk lettere. Dette imponerte gjeterne. Denne gjeterhunden ble en meget populær avlshund og han fikk mange avkom som arbeidet på samme måten. Det kan spores linjer tilbake til Old Hemp hos de fleste champions gjennom tidene, helt frem til i dag.

«No one who saw him perform ever forgot the sensation – for sensation it was», skrev Adam Telfer.

ISDS stiftet i 1906

Old Hemp var også en av de første hundene som ble registrert i ISDS (International Sheep Dog Society), med sitt registreringsnummer 9. Det var gjeterhundentusiaster i Skottland som dannet ISDS i 1906. ISDS har vært en aktiv organisasjon og har tatt hånd om gjeterhunden i Storbritannia frem

til dags dato, med unntak under de store krigene. ISDS har også vært ansvarlige for å arrangere gjeterhundprøver (sheepdog trials) helt fra starten av da en begynte med disse konkurransene.

Wiston Cap – også en matador

I siste halvdel av 1900-tallet er Wiston Cap ISDS31154 den mest kjente hunden. Det er da også denne hunden som pryder ISDS's logo. Wiston Cap ble født i 1963 og hans oppdretter var W.S. Hetherington. Han ble ført og eid av John Richardson og oppnådde Supreme Champion i 1965. Cap fikk over 1900 avkom, og vi kan se han i så godt som alle stamtavler frem til i dag. Han har uten tvil vært en stor bidragsyter til det vi i dag kan kalle den moderne border collie. Han ble også far til 3 Supreme Champions og beste-far til 3 med samme tittel. Dette forteller oss at talent, i aller høyeste grad, er arvelig.

Gjeterhundprøvene har vært viktig

Vi ser hele veien at gjeterhundprøver

har vært det aller viktigste verktøyet for å få frem de beste gjeterhundene. Generasjon etter generasjon viser oss dette. Det er klart at linjeavl også har betydd mye for å få frem den typen hunder vi har i dag. Spesielt ser vi at egenskapen «eye» må ha kommet fra et lite utvalg hunder. Utvalget har likevel blitt gjort på en slik måte at vi i dag har en rase med færre helseproblemer enn det mange andre raser sliter med.

Relativt ny rase i Norge

Border colliens historie i Norge er ikke spesielt lang. De første individene ble importert fra Skottland og Sverige tidlig på 1950-tallet. Linjene fra Sverige og Skottland var ganske forskjellige, både når det gjaldt lynne og i arbeidsmåte. De som var av svensk import var mye mere kroppsgjeter, med en høyreist stil og lite eller ingen «eye». Mange hadde til dels også dårlig lynne. Linjene fra Skottland var annerledes, som inngående er beskrevet tidligere i artikkelen. Midt på 70-tallet ble det importert noen meget gode hunder til

Rogaland. Dette førte til at utbredelsen av border collien som gjeterhund økte markant. Det gjorde også importen av nye avlshunder. Det tok ikke lang tid før de svenske linjene var mer eller mindre borte fra den norske border collien. Årsaken til dette var at de ikke hadde de ønskede bruksegenskapene.

Blant de beste i verden

Gjeterhundprøvene i Norge har utviklet seg mye siden den første som er beskrevet i 1957. Den gang var prøvene vidt forskjellige fra de som ble holdt i Storbritannia. Først rundt år 2000 var prøveformene tilnærmet like. Dette beskriver også bruken av border collien som gjeterhund - bruken har blitt mer og mer avansert og nytteverdien større og større. I Norge har vi greid å avle fram hunder som har holdt tritt med et økende bruksområde og behov. I dag har de norske hundene bruksegenskaper som er blant de beste i verden.

Skrevet av Vidar Tangeland

Roar Pelsindustri
Etablert 1946

Mottar alle sorter skinn for beredning
Alle sau- og lammeskinn leveres vaskbare
Innlevering alle dager, også lørdager og søndager

Vi har henteavtale med de fleste slakterier!

www.roarpels.no – post@roarpels.no - Tlf: 67 54 87 02
Kampebråten 10, Pb 157, 1300 Sandvika.